

1(19)

HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUDELLE

ASIA

lausuma asioissa R 22/2053, R 22/2054 ym.

LAUSUMAN ANTAJAT

SYYTTÄJÄT

ES Kaisa Ahva

ES Anna-Riikka Ruuth

LAUSUMA

Allekirjoittaneet vastaajat katsovat, että asiassa on ilmennyt perusteltua aihetta epäillä tuomioistuimen puolueettomuutta, minkä johdosta asiassa tulee ratkaista kysymys siitä, onko tuomioistuin esteellinen jatkamaan asian käsittelyä.

PERUSTELUT

Puolueettomuuden vaarantumista koskeva epäily perustuu vastaajien osalta muun ohella tuomioistuimen prosessinjohtoon, tuomioistuimen aloitteellisuuteen ja osallisuuteen syytteiden muuttamista koskevassa menettelyssä, tuomioistuinten tekemään välipalkkiopäätökseen ja puolustautumisen vaikeutumiseen, suullisen ja keskitetyn oikeudenkäynnin ongelmiin, pakkokeinoasioissa esille tuotuihin seikkoihin odotettavissa olevasta tuomiosta sekä passiivisuuteen syyttäjien toimintaan liittyen sekä yleisemmin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaarantumiseen vastaajan omalta osalta sekä vastaajan havaintoihin toisten vastaajien osalta.

Esteellisyyttä koskevat oikeusohjeet

Oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan tuomari ei saa käsitellä asiaa, jos hän on tässä luvussa tarkoitettu tavoin esteellinen.

Saman luvun 7 §:n 2 momentin mukaan tuomari on esteellinen käsittelemään samaa asiaa tai sen osaa uudelleen samassa tuomioistuimessa, jos on perusteltua aihetta epäillä hänellä olevan asiaan ennakoasenne hänen asiassa aikaisemmin tekemänsä ratkaisun tai muun erityisen syyn vuoksi. Pykälän 3 momentin mukaan tuomari on esteellinen myös, jos jokin muu 13 luvussa tarkoitettuun seikkaan rinnastettava seikka antaa perustellun aiheen epäillä tuomarin puolueettomuutta asiassa.

3(19)

OK 13:7.3:n tarkoittamaa esteellisyyssperustetta arvioitaessa lähtökohtana on pidetty sitä, että tuomarin puolueettomuuden vaarantavan seikan on oltava riittävästi yksilöitävissä ja objektiivisesti arvioiden hyväksyttävissä, jotta esteellisyyssperusteen voitaisiin katsoa olevan käsillä. Tuomarin on katsottu olevan esteellinen, jos ulkopuolinen henkilö ei voi vakuuttaa hänen puolueettomuudestaan toimia tuomarina asiassa.

Piersack v. Belgia -tapauksessa (1.10.1982) oli kysymys tuomioistuimen puolueettomuudesta rikosasiassa, jossa syyteasian ratkaisseen valamiesoikeuden puheenjohtaja oli syyttäjänvirastossa johtanut osastoa, jolla asian esitutkinta oli toimitettu. EIT totesi, että tuomari on velvollinen toteamaan itsensä esteelliseksi, jos oikeutetusti voitaisiin epäillä hänen puolueettomuuttaan. Tämä johtuu luottamuksesta, jota tuomioistuinten on oikeusalamaisissa herätettävä demokraattisessa yhteiskunnassa. Niin ikään ratkaisussa Sigurdsson v. Islanti (10.4.2003) EIT totesi, että objektiivisen testin tekemisessä oli kyse luottamuksesta, jota tuomioistuinten täytyi herättää yleisössä. Siten jokaisen tuomarin, jonka puolueettomuutta voitiin hyväksyttävien syin epäillä, täytyi vetäytyä jutusta. Sanotusta johtui, että harkittaessa hyväksyttävän syyn olemassaoloa asianosaisen käsityksellä oli tärkeä mutta ei ratkaiseva merkitys. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2010:78 todennut Euroopan ihmisoikeus-tuomioistuimen ratkaisukäytäntöön viitaten, että tuomarilla ei saa olla ennakkokäsitystä tai etukäteiskantaa asiasta eikä halua edistää toisen asianosaisen etua (kohta 12).

Prosessinjohtoa koskevat oikeusohjeet

Rikosprosessin akkusatorisuudesta ja favor defensionis -periaatteesta johtuu, ettei tuomioistuin voi prosessinjohtotoimin kehottaa syyttäjää muokkaamaan syytetään. Samaan suuntaan puhuu myös syyttömyysolettamaa koskeva periaate.

Tuomioistuimen prosessinjohtosta rikosasioissa säädetään ROL 6:5.2:ssa, jonka mukaan tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksiin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia. Nyt ei ole kyse ollut mistään epäselvyydestä.

1 Ks. KKO 2015:39 kohta 8, KKO 2017:70 kohta 12 ja KKO 2019:80 kohta 7.

Oikeuskirjallisuudesta ks. esim. Knuts, Gisela: Domarens förlikningsverksamhet och rätten till rättvis rättegång, JFT 2017 s. 21: "Det avgörande är hur domarens handlande sett ut utåt – en kränkning kan konstateras om domarens handlande gett upphov till legitimt tvivel gällande hennes opartiskhet hos en objektiv betraktare."

Rikosoikeudenkäyntilain esitöissä on prosessinjohton osalta todettu, että tuomioistuimen tulisi johtaa oikeudenkäyntiä siten, että saadaan selvitettyksi se teonkuvaus, josta syyttäjä tarkoittaa vaatia rangaistusta. Silloin kun tuomioistuin johtaa oikeudenkäyntiä tarkoituksenaan poistaa asianosaisten esityksessä olevia epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia, tuomioistuimen on toimittava siten, että rikosasian vastaaja ymmärtää, että tarkoituksena ei ole selvittää vastaajalle epäedullisia seikkoja tai olla muuten puolueellinen.2

Tulee huomata, että määräämisperiaatetta noudattavissa riitaasioissakin puolueettomuusvaatimus edellyttää, että tuomarin ei tule ryhtyä selvittämään asianosaisen vaatimis- tai vetoamistarkoitusta muutoin kuin siinä tapauksessa, että prosessitoimen suorittamatta jättäminen on johtunut asianosaisen huolimattomuudesta tai ymmärtämättömyydestä.3

Oikeuskirjallisuudessa Jokela on katsonut, että tuomarin ei tule ryhtyä neuvomaan syyttäjää eikä edes ”vihjata”, miten syyttäjän pitää menetellä, jotta saisi syytetyn tuomituksi.⁴ Virolainen ja Pölönen ovat katsoneet, että materiaalisen prosessinjohtoon tulee pysytellä oikeudenkäyntiaineiston osalta syyttäjän ja asianomistajan tarkoituksen selvittämisessä, pidemmälle menevää kysely- tai informointioikeutta käyttämällä aikaansaatu syyttäjän aktivoimista ei voida pitää prosessinjohtoon tavoitteena. Tuomarin tärkein materiaalisena prosessinjohtoon kuuluva tehtävä on huolehtia menettelyn oikeudenmukaisuudesta ja asianmukaisuudesta.⁵

Linna ja Helenius ovat katsoneet, että tuomarin tulee prosessinjohtossa pidättäytyä esittämästä uusia kanteen kehittämisideoita.⁶

Pölönen on pitänyt kaikenlaista syytetyn haitaksi koituvaa prosessinjohtoa selvästi kiellettyinä ja viitannut tältä osin muun muassa rikosoikeudenkäyntilain perusteluihin.⁷ 2 HE 82/1995 vp s. 84.

3 Ks. esim. Tapanila, Antti: Tuomarin esteellisyys 2007 s. 242 (Tapanila 2007).

4 Jokela, Antti: Rikosprosessioikeus 2018 s. 437–438.

5 Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I 2003 s. 397.

6 Linna, Tuula – Helenius, Dan: Siviili- ja rikosprosessioikeus 2021 s. 92.

7 Pölönen, Pasi: Henkilötodistelu rikosprosessissa 2003 s. 419–420.

5(19)

Myös oikeuskäytännössä on katsottu, että prosessinjohtossa on kiinnitettävä tar- koin huomiota syytetyn oikeusturvaan ja tuomioistuimen puolueettomuusvaatimukseen. KKO 2017:7 perustelujen kohta 17: Mikäli syytteen sanamuoto on tulkinnanvarainen tai ristiriitainen, tuomioistuimen on rikosoikeudenkäyntilain 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaisesti pyrittävä selvittämään sitä prosessinjohtollisin keinoin huomioon ottaen kuitenkin erityisesti syytetyn oikeusturva ja tuomioistuimeen kohdistuva puolueettomuusvaatimus. Arvioitaessa syytesidonnaisuuden rajoja voidaan tapauskohtaisesti ottaa huomioon myös syytesidonnaisuuden tarkoitus turvata vastaajan puolustautumismahdollisuudet.

Johtopäätökset

Arvioitaessa sitä, voiko aineellinen prosessinjohto muodostaa esteellisuuden, on kiinnitettävä huomiota siihen, onko prosessinjohtolle ollut hyväksyttävät perus-teet.⁸ Vastaajien vahingoksi koituneelle prosessinjohtolle ei ole ollut hyväksyttävää perustetta.

Edellä kuvattujen oikeusohjeiden perusteella virheellinen prosessinjohto on sellainen konkreettinen ja objektiivisesti perusteltu syy, joka antaa aiheen epäillä tuomioistuimen puolueettomuutta. Useampi vastaaja on puolustajilleen ilmaissut huolensa tuomioistuimen puolueettomuudesta. Koska puolueettomuutta on perusteltua aihetta epäillä, johtaa tämä siihen, että tuomioistuin on esteellinen jatkamaan asian käsittelyä.

Kanteiden muuttamisen salliminen

Useampi vastaaja katsoo, että koska tuomioistuin on vasta myöhäisessä prosessin vaiheessa aktivoinut syyttäjää muuttamaan syytettään vastaajille epäedullisella tavalla, on puolueettomuudesta nyt syntynyt perusteltu epäily. Asiaan ovat reagoineet myös sellaiset vastaajat, joita syytteen muuttaminen ei ole koskenut.

Tuomioistuin on sallinut syyttäjän muuttaa teonkuvauksen sisältöä useiden vastaajien osalta. Aloite teonkuvauksen muuttamiseen on lähtenyt tuomioistuimesta. Siten kyse ei ole ollut pelkästä sallimisesta, vaan tuomioistuimen aloitteesta tapahtuneista muutoksista.

8 Ks. Tapanila 2007 s. 67.

Useimmat vastaajat ovat vaatineet muutosten tutkimatta jättämistä, mutta tuomioistuin on hylännyt vaatimukset. Vastaajien näkökulmasta tilanne näyttää siltä, että tuomioistuin korjaa ensin syyttäjän syytteitä siihen suuntaan, että syyksilukeminen olisi mahdollista ja hylkää sen jälkeen kategorisesti vastaajien puolustuksen vaatimukset tutkimatta jättämisestä.

Teonkuvauksen muuttaminen on johtanut siihen, että puolustus ei ole ollut läsnä, kun avunannon päärikoksia on käsitelty. Teonkuvauksen muutos on sallittu jopa tilanteessa, missä puolustus on yrittänyt prosessin alussa olla paikalla, mutta paikalla olo on estetty syyttäjän toimesta. Myöhemmin kanteen muutoksen myötä avunanto on laajennettu koskemaan samoja syytekohtia, joiden aikana aiemmin puolustuksen ei sallittu olla paikalla. Tuomioistuimen puolueettomuuden näkökulmasta tilanne tulee näyttämään hy-vin erikoiselta, jos sama tuomioistuin tulee vielä tuomitsemaan vastaajia syyttäjän muutetun teonkuvauksen mukaisesti. Kyse ei ole kanteen muutosten osalta siten pelkästään siitä, miltä tuomioistuimen toiminta näyttää nyt, vaan myös siitä, miltä se tulee näyttämään, kun tuomio on annettu.

Puolustuksen resurssien leikkaamisesta

Käräjäoikeus on päätenyt hyväksymään sellaisenaan syyttäjän esityksen prosessisuunnitelmaksi varaten puolustajille lyhyehkön kommentointiajan siinä vaiheessa, kun aineiston läpikäynti oli vasta alkanut.

Syyttäjät olivat jakaneet asian kahteen päähaaraan, jotka kuitenkin loppuvaiheessa pidettyjen asiaesittelyiden ja yhteisen todistelun myötä yhdistyivät yhdeksi prosessiksi. Toinen syyttäjistä aloitti heti prosessin alkuvaiheessa kommentoimaan puolustajien läsnäoloa ilmoittaen, ettei läsnäoloa korvata siltä osin, kuin puolustus istui omaan päämiehensä nähden toisen päähaaran käsittelyissä. Tätä kommentointia on jatkunut koko prosessin ajan ilman, että oikeus on tätä estänyt saatikka ilmoittanut, että puolustaja istuu sen verran kuin katsoo tarpeelliseksi ja että lähtökohtaisesti asian laatu ja laajuus huomioiden läsnäolon korvaamisesta ei tarvitse olla huolissaan. Näin on useassa prosessissa tehty siinä vaiheessa, kun syyttäjä on yrittänyt ottaa prosessinjohtoa haltuunsa.

Tuomioistuimen prosessinjohtoon laiminlyöminen on siten aiheuttanut puolustajalle epävarmuutta siitä, korvataanko läsnäolo. Kun käsittelypäiviä on lukuisia, ei puolustaja ota riskiä siitä, että istuu salissa epävarmana korvauksesta.

Objektiivisesti arvioituna tuomioistuimen toiminta on ulospäin näyttänyt syyttäjän epäasiallisen käytöksen hyväksymisenä. Vastaajille tuomioistuimen toiminta on näyttänyt puolueellisena.

Tuomioistuin antoi 31.8.2022 ratkaisunsa välipalkkioista. Ratkaisun antaminen viivästyi kuukaudella. Sitä ennen syyttäjät olivat paljoksuneet laskuja useassa kohdin erittäin heikoin perusteluin ja vaatineet palkkioiden tuntuvaa leikkaamista.

Palkkiopäätöksessään tuomioistuin hyväksyi syyttäjien perusteettomat vaatimukset niitä itse enempää perustelematta. Suurimmat perustelemattomat leikkaukset olivat tuhansien eurojen, jopa yli 16.000 euron leikkauksia.

Perustelematon palkkiopäätös tuhosi siten yhdellä kertaa puolustuksen mahdollisuuden puolustautua ja kuroa umpeen kahden eri haaran välistä kuilua saatikka luoda puolustautumista vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen pohdinnalla. Puolustautuminen on siten ollut alkuun lähes pelkästään materiaalin läpikäymistä siten, että siitäkkin vain osa korvattiin.

Sitten kun prosessin toisessa vaiheessa olisi tullut aika koota aiempaa todistelua, käydä lävitse toisen haaran oikeudenkäyntiaineistoa, jota kummassakin haarassa on noin 20.000 sivua ja esittää vaihtoehtoisia tapahtumainkulkuja, on puolustus täydellisen lamautettu. Myös muutettujen syytteiden osalta eräiden vastaajien osalta työmäärä lisääntyi tavanomaisesta. Yhden vastaajan osalta materiaali kasvoi alle tuhannesta sivusta noin 20.000 sivuun.

Tuomioistuin on näin ollen myötäillyt syyttäjän laskukommenttia ja lopulta perustelemattomasti hyväksynyt syyttäjän kannanotot. Syyttäjän kannanottojen tarkoituksena on ollut puolustuksen vaikeuttaminen ja tuomioistun tämän tavoitteen hyväksynyt. Syyttäjillä on ollut käytössä laaja esitutkintakoneisto, joka toteuttaa syyttäjien kaikki lisätutkintapyynnöt. Syyttäjät ovat vastustaneet puolustuksen lisätutkintapyyntöjä.

Tuomioistuin on siten ollut palkkiopäätöstä tehdessään tietoinen tästä epäsuhdasta, mikä vallitsee kantajien ja vastaajien välillä. Siitä huolimatta tämän prosessin kuluja on pienennetty pelkästään puolustuksen resursseista.

Jos puolustuksen täytyy arvioida toistuvasti sitä, voiko se edes käydä lävitse annettua aineistoa saatikka hankkia uutta ja saako puolustaja läsnäolostaan korvauksen, ei maksuton oikeudenkäynti toteudu. Puolustajan läsnäolokaan ns. toisen haaran käsittelyissä ei ole kovin hedelmällistä, sillä päästäkseen perille, mistä siinä haarassa olisi kyse, olisi puolustajan päästävä perehtymään sen haaran aineistoon.

Nähtävissä on ollut, etteivät puolustajat ole ottaneet kuluriskiä kannettavakseen ylimääräisen 20.000 sivun ja ylimääräisten kymmenien käsittelypäivien osalta.

Kun tuomioistuin näin säilytti puolustajille täyden riskin siitä, mitä korvataan, vastaaja ei saa maksutonta oikeudenkäyntiä siten kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c-kohta edellyttää.

Sekä subjektiivisesti että objektiivisesti tarkasteltuna syyttäjän ja objektiivisesti tarkasteltuna tuomioistuimen toiminta on romuttanut puolustautumisen mahdollisuudet. Vastaajille tuomioistuimen toiminta on siten näyttäytynyt puolueellisena.

Asioiden käsittelystä vastaajien poissaollessa

Tuomioistuin on ilmoittanut pyrkivänsä pitämään huolen siitä, että poissaolevien vastaajien osuuksia ei käsitellä silloin kun he eivät pääkäsittelyyn prosessisuunnitelman mukaan osallistu.

Käsittelyihin osallistuneet puolustajat ovat kuitenkin toistuvasti kiinnittäneet huomiota siihen, että syyttäjä puhuu ja esittää näkemyksiään myös poissaolevista vastaajista asiaesittelyissään, todistelussaan ja loppulausunnoissaan.

Tätä on tapahtunut mm. uusien vastaajien identifiointitodistelua vastaanottaessa. Esimerkiksi maanantaina 24.10.2022 puhuttiin useista vastaajista nimellä ja esitettiin väitteitä siitä mitä heidän on katsottu tehneen vaikka edes näiden vastaajien avustajat eivät olleet paikalla. Oikeus on tämän sallinut eikä asiaan ole puuttunut.

Kun puolustuksen osallistuminen käsittelyyn on edellä kerrotuin tavoin rajattu käytännössä minimiin, olisi tuomioistuimen tullut pitää erityisen tarkkaan huolta siitä, että poissaolevien vastaajien väitetyjä osuuksia ei tällöin osaksikaan käsitellä tai poissaolevia vastaajia käsittelyjen yhteydessä mainita. Näin ei ole tapahtunut, ja tämä on jatkunut läpi koko oikeudenkäynnin. Oikeudenkäynnistä on jäänytkin vastaajille se kuva, että syyttäjä saa esittää ja väittää aivan mitä vaan riippumatta siitä ketkä vastaajista käsittelyyn kulloinkin osallistuu. Tämäkin on yksi ilmentymä siitä, että oikeus tukee oikeudenkäynnissä syyttäjäpuolta totutusta poikkeavalla tavalla, eikä menettelyn salliminen ole omiaan herättämään vastaajien luottamusta oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta. Vahvasti tämä näkyy myös siinä, että teonkuvauksia muutettaessa ja lisättäessä avunantosyytteisiin ne syytekohdat, joihin avunanto liittyisi, on nämä kyseiset syytekohdat jo käsitelty.

Osassa vastaajia on tilanne ollut se, että vastaaja tai puolustaja ei ole ollut edes paikalla, kun niin sanottua päärikosta on käsitelty. Toisaalta, vaikka puolustaja olisikin ollut paikalla, ei hän ole osannut kiinnittää huomiota puolustuksen kannalta olennaisiin seikkoihin, koska alkuperäinen teonkuvaus, josta päämiestä syytetään, ei ole tähän valmistanut. Käräjäoikeus ei ole millään tavoin reagoinut tähän epäkohtaan, vaikka asia on vahvasti tuotu esille. Tuomioistuimen lausahdukset ja kehonkieli oikeudenkäynnin kuluessa. Vaikka tuomioistuin onkin puolustajien havaintojen mukaan pyrkinyt parhaansa mukaan pysymään lausumisissaan neutraaleina, ovat jotkut vastaajista kiinnittäneet huomioita prosessin johdon tahattomiin sanamuotoihin ja sanavalintoihin sekä kehonkieleen. Vastaajat ovat tulkinneet lausahdukset tai toteamukset siten, että tuomioistuin on jo tehnyt langettavia tai syyksilukevia päätelmiä heidän osaltaan vaikka oikeudenkäynti on kesken.

Suullisen ja keskitetyn oikeudenkäynnin vaatimuksen sivuuttaminen

Tuomioistuin sallii syyttäjän käydä prosessia powerpoint-esityksin. Syyttäjä esittelee asiansa powerpoint-esityksenä ja pitää loppulausuntonsa powerpoint-esityksenä. Tuomioistuin sallii syyttäjien esittää todistelunsa yhtenä kasana ilman, että varsinaista syytekohtaista todistelua esitetäisiin.

Todistelussa esitetään vain syytekohdat, joihin todistelu liittyy mutta syytekohdittaista todistelua ei juurikaan ole. Tämän lisäksi syyttäjän teemoittelu on täynnä johtopäätöksiä. Se ei ole teemoittelun tarkoitus.

Alkuun tuomioistuimella ei ole ollut kokonaiskuvaa siitä, mihin syytteeseen todistelu liittyy ja mitä todistelulla halutaan näyttää toteen. Tämä on johtunut siitä, että asiassa on ollut kova kiire ja todistelu on ollut summittaista. Ulospäin prosessista on tullut se kuva, että tärkeintä on prosessin kulku itsessään, ei se mikä käsitys asiasta tuomioistuimelle lopulta jää.

Kun tuomioistuin ei ainakaan alkuun pysynyt syyttäjän argumentoinnin mukana, niin tähän tulevat avuksi syyttäjän toimittamat asiaesittelyt, loppulausunnot sekä johtopäätöksiä sisältävä teemoittelu. Ulospäin prosessi näyttää keskittämättömältä kirjelmäprosessilta. Vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyissä ilmenneestä

Vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyissä vastaajat ovat tehneet havaintoja tuomioistuimen ennakoasenteeseen viittaavista lausumista.

xxx vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyssä puheenjohtaja totesi xxx:lle että ”huomioithan, että tämä sinun aikasi täällä luetaan osaksi kokonaisrangaistusta”.

xxx on tämän osalta puolustajalleen todennut, että hänet on tuomittu etukäteen. xxx on aikanaan vapaaehtoisesti ilmoittautunut kotimaassaan poliisilaitokselle ja palautusprosessin yhteydessä hänelle on luvattu oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Tämän seikan xxx on tuonut esille toistuvasti puolustajalleen.

xxx vangitsemisasioiden käsittelyssä puheenjohtaja on todennut, ongelmana olevan, ettei xxx takaisinsaamisesta Suomeen ole takeita. xxx puolustaja on todennut selvittäneensä asiaa Alankomaista, jossa saadun selvityksen mukaan ei ole estettä xxx palauttamiseen Suomeen. Syyttäjä on ollut asiassa toista mieltä ja oikeus on asiaa enempää selvittämättä hyväksynyt syyttäjän kannan. Kun syyttäjä on vedonnut vieraan valtion lakiin, on näyttötaakka OK 17:4.2 mukaisesti syyttäjällä. Toisekseen – olipa näyttötaakka kenellä hyvänsä – saman pykälän 3 momentin mukaan selvityksen puuttuminen ei saa koitua vastaajan vahingoksi. Tuomioistuimen menettelyn ollessa vastoin selvää lain säännöstä, on vaikea hyväksyä muuta kantaa, kuin se, että tuomioistuin on tältäkin osin tullut esteelliseksi. Oma kysymyksensä on tietysti se, että miksi ylipäänsä pitäisi saada xxx Suomeen, jos tuomio ei ole lainvoimainen ja jos luovutus päätöksessä on vaatimus xxx siirtämisestä takaisin Alankomaihin tuomion ollessa lopullinen (”final”, joka tarkoittaa lainvoimaisuutta vs. hovioikeuden päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus).

Samanlaisia havaintoja on ollut xxxx vangitsemisasioiden käsittelyssä.

xx vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyn perusteissa karttamisvaaran osalta on tehty näytön arviointia ja otettu kantaa hyödyntämiskiellossa olevan viestiaineiston sisältöön.

Päätöksessä on lausuttu, että ”xx syytetään huomattavan laajasta rikoskokonaisuudesta, jossa xx on yksi päävastaajista, ja hänellä on väitetysti ollut merkittävä rooli rikosten tekemisessä. Vaadittu 13 vuoden vankeusrangaistus puhuu vahvasti karttamisvaaran olemassaolon puolesta.

Syyttäjän kirjallisena todisteena esitetyistä viesteistä il-menee, että Anom-nimimerkki Osiris, joka syyttäjän väitteen mukaan on xx, on yksityiskohtaisesti suunnitellut karkuunlähtöä toiseen valtioon ja lopulta ollutkin piilossa. Suunnitelmat yhdistyvät ajallisesti SkyECC:n palvelimen murtoon ja siihen liittyneisiin kiinniottoihin. Viesteistä ilmenevät konkreettiset pakosuunnitelmat ja piilossaolo puhuvat vahvasti karttamisvaaran olemassaolon puolesta.”

xx on oikeudenkäynnin aluksi todennut, että EIO:lla saatu aineisto on määrättävä hyödyntämiskieltoon ja kaikki em. aineistosta ilmenevät seikat ovat riittäviä. Tästä huolimatta päätöksessä lukee, että ”Saadun selvityksen perusteella xx:lla on ollut käytössään myös vääriä henkilötodistuksia. xx on asunut Espanjassa, ja hänellä ei ole selvitetty olevan kiinteitä siteitä Suomeen. Käräjäoikeus katsoo, että asiassa on syytä epäillä, että xx lähtee pakoon tai karttaa rikosprosessia.” Esteettömyyttä pääasian osalta ei voida tässä tapauksessa enää puolustella sillä, että vangitsemisasian näyttökynnys on alempana kuin pääasian näyttökynnys.

Näin esimerkiksi EIT ratkaisussa Mathony vs Luxembourg EIT pani merkille, että ylioikeus oli pysyttänyt alioikeuden perustelut takavarikon pysyttämisen osalta. Tuolta osin tehtyjen päätösten sanamuoto voitiin helposti ymmärtää siten, että oli riittävää näyttöä katsoa valittajan syyllistyneen auton kuljettamiseen ajokiellon aikana. Kun tuomarit olivat kiinnittäneet erityistä huomiota teon vaka-vuuteen, takavarikon kumoamista oli tutkittu valittajan tekoon eikä itse autoon nähden. EIT piti valittajan epäilyjä ylioikeuden puolueettomuudesta objektiivisesti perusteltuina. EIS 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu.

Loppulausunnoista

Prosessisuunnitelma on elänyt oikeudenkäynnin kuluessa viikoittain ja eri syyte-kohtiin liittyvää syyttäjän todistelua on hajautettu useiden kuukausien ajalle.

Tuomioistuimien on pyrkinyt jakamaan ja keskittämään oikeudenkäyntiä siten, että todistelua otettaisiin vastaan ns. eräkohtaisesti (syytekohtaisesti) ja sekä syyttäjät että asiakokonaisuuteen liittyvät vastaajat pitäisivät omalta osaltaan eräkohtaiset loppulausunnot viipymättä sen jälkeen kun tietty syytekohta on käsitelty ja näyttö siitä on otettu vastaan. Oikeudenkäynnin edetessä on tullut eteen tilanteita, joissa syyttäjät ovat nimenomaisesti ilmoittaneet ja vahvistaneet, että mitään muuta syytekohtaan liittyvää näyttöä ei esitetä ja puolustus voi syytekohtaan liittyvän loppulausunnon antaa.

Tämän syyttäjän vahvistuksen ja puolustuksen loppulausunnon jälkeen syyttäjä on pahimmillaan jo heti seuraavan käsittelyvaiheen asiaesittelyssään ilmoittanut seuraavan todistelukokonaisuuden liittyvän jo käsiteltyihin maahantuontieriin ja ryhtynyt esittämään niihin liittyvää uutta todistelua (levytykset ja rahaliikenne). Tämän todistelun syytekohtaisen kohdentamisenkin syyttäjä on tehnyt tuomioistuimen kehotuksesta vasta todistelua vastaanotettaessa.

Tuomioistuin on tämän sallinut ja siihen ohjannut ja samalla todennut, että puolustushan voi tarvittaessa täydentää loppulausuntojaan myöhemmin.

Prosessisuunnitelma on rakennettu edellä kuvatulla kaavalla joidenkin vastaajien osalta jopa kokoavien eli koko oikeudenkäynnin kattavien ns. viimeisten loppu-lausuntojen osalta. Loppulausunnoilla on tässä prosessissa puolustuksen kannalta korostunut merkitys, kun prosessinjohto on jo oikeudenkäynnin alussa tuonut esille sen, että vastaajien ei ole tarkoituksenmukaista kommentoida syyttäjän kirjallista todistelua välittömästi todistelua vastaanotettaessa vaan jättää sitä koskevat kommentit ja johtopäätökset loppulausuntoihin.

Puolustus ymmärtää tämän johtuvan aikataulusyistä. On selvää, että vastaajien puolustautumismahdollisuudet jo muutenkin haastavassa prosessissa ovat tästäkin syystä vaikeutuneet. Oikeudenkäynti ei tästäkään syystä näyttäyty vastaajille oikeudenmukaisena ja favor defensisperiaatteen mukaisena.

YHTEENVETO

Vaikutelma esteellisyydestä on syntynyt välittömästi niille vastaajille, joiden syytettä on edellä mainituin tavoin muutettu sekä niille vastaajille, joiden puolustautumista on perustelemattomalla palkkiopäätöksellä rajoitettu. Sama vaikutelma on tietysti syntynyt myös muille vastaajille edellä mainitut ongelmat havaitessaan. Muut prosessinjohtoa koskevat ongelmat ovat tietysti vaikuttaneet kaikkien vastaajien käsityksiin prosessin objektiivisuudesta.

Tuomioistuimen ja syyttäjän toimenpiteet ovat laittaneet puolustajat sellaiseen asemaan, että puolustaja on tarpeen vain prosessin legitimoimiseksi. Puolustuksen järjestäminen ei ole ensisijaista vaan ainoastaan, se että puolustaja toisinaan on paikalla. Puolustaja lausuu milloin lausuu ja pitää loppulausuntonsa miten pitää, jos syyttäjien aikataulutukselta sille jää tilaa. Toisaalta kunnollisen loppulausunnon valmistaminen vaatisi puolustukselta ajankäytöllisiä resursseja, jotka syyttäjät ovat onnistuneet tuomioistuimelta saamansa päätöksen avulla puolustajilta karsimaan.

Prosessin pitäisi olla objektiivisesti ja subjektiivisestikin arvioiden tuomioistuimen johtamaa. Virolainen on teoksessaan Materiaalinen prosessinjohto todennut, että tuomarin tietoinen passiivinen suhtautuminen prosessinjohtoon on aktiivista menettelyä vahingollisempaa. Nyt käsillä olevassa oikeudenkäynnissä syyttäjien oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä vahingoittavaan menettelyyn ei ole puututtu, mikä on toistuvasti mahdollistanut prosessin epäkohtien jatkumisen erityisesti siltä osin, kuin poissaolevien vastaajien asiaa ja heihin syyttäjän liittämiä viestejä on käsitelty istunnossa.

Edellä mainittu huomioiden salissa tuntuu vallitsevan syyttäjän suosimisen periaate. Kun lisäksi syyttäjä käytännössä päättää kuka saa sijaistaa ja ketä ja kuka pääsee matkustuskieltoon ja kuka jää vangiksi, on vastaajien mielenkiinto prosessiin hiipunut. Osa vastaajista ei enää tule saliin ja usea on ilmaissut tyytymättömyytensä prosessin ongelmista puolustajalleen.

Tämä asia on poikkeuksellinen erityisesti siksi, että näyttönä käytetään laittomasti saatua aineistoa. Vastaajilla on oikeus luottaa siihen, että käräjäoikeus ratkaisee asian siten, ettei laiton aineisto muodosta langettavan tuomion pääosaa. Vaatimus tuomioistuimen objektiivisuudesta on tarkoitettu turvaamaan juuri sanotun kaltaista luottamusta. Käräjäoikeuden ilmi tuoma tavoite on ollut viedä prosessi loppuun. Se ei ole oikeudenkäynnin ainoa tavoite. Oikeudenkäynnin tärkein tavoite on oikeudenmukaisella oikeudenkäynnillä tuottaa lopputulos, joka olisi mahdollisimman laajasti hyväksyttävissä. Näin ei nyt ole.

Kunnioittavasti